

A GRAFOLÓGIA A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN

Az alkalmazott grafológia már számos területen bizonyított.¹ Felhasználása a büntetőeljárársban - mint igazságügyi írásszakértői tevékenység - is egyre gyakoribb. A jog területén sokszor vetődnek fel kérdések a személyiséggel, a tudatállapottal kapcsolatban /cselekvőképesség, beszámítási képesség vizsgálata/. Az eljárás szempontjából nélkülözhetetlen tényezők megállapítása mellett a grafológia újabb lehetőségeket kínál, amelyek megkönnyíthetik a vizsgálati munkát, ezzel növelik a nyomozás hatékonyságát.

A gyakorlati alkalmazás mellett az elméleti kutatásoknál is használható, hozzájárulva ezzel olyan régóta megfogalmazott kérdések megválaszolásához, mint a bűnözés okai.

A grafológia a személyiséget vizsgálja, a jog területén belül pedig az eljárás alanyait. A kriminál pszichológiával párhuzamos úton halad, remélhetőleg találkozásuk nem a végtelenben fog megtörténni.

A KÉZÍRÁS MINT A VIZSGÁLAT TÁRGYA

A grafológiát megalapozó elméleti megközelítések

A kézírás, az írást létrehozó tevékenység és annak körülményei számtalan elemzés kiindulópontjául szolgálnak. A grafológia az ember személyiségére, pszichikumára, viselkedésére, érzelmi-kognitív működésére vonatkozóan közöl megállapításokat. Az ennek alapjául szolgáló elméletek a következők:

Motoros elmélet

A grafológus nem a betűket, ill. a statikus írásjellemzőket, hanem az azt létrehozó mozgást vizsgálja. Az írásmű létrehozásakor a lendületet, az irányt, a ritmust, a nyomatékot méri. Az emberek mozgása egyedi, legyen szó akár a járásról, akár az arcmimikáról vagy a gesztikulációról stb. Az írás papírra rögzített kifejező mozgás. A kifejező mozgások az egyén személyisége által meghatározottak, de az adott állapot; a hangulat, az energizáltság, az

¹ A dolgozat az Ügyészek Országos Egyesülete és a legfőbb ügyész által, Kozma Sándor emlékére meghirdetett tudományos pályázaton III. díjban részesült.

érzelmi telítettség stb is befolyásolja azokat. A kézírás a legmagasabb szintű humán tevékenységek egyike, elsajátításának, alkalmazásának bonyolult élettani, pszichológiai és szociális feltételrendszere van:

- problémamentes motoros működés (csont- és izomrendszer épsége)
- problémamentes szenzoros működés, illetve szenzomotoros koordináció (a szem és a végtagok mozgásának összerendeződése, valamint pontos hallási és artikulációs képesség)

magas szintű neuronális érettség (a mozgás általános idegrendszeri szabályozása a központi idegrendszerhez köthető)

Projekciós elmélet

Az írásmozgás egy előzetes agyi térkép alapján jön létre. A szó leírása előtt az agyban mozgásterv készül. Az agyban megszülető képek határozzák meg pillanatról pillanatra a mozgás sebességét, irányát, és a visszacsatlakozási mechanizmus segítségével készítjük el a tervezett képet, írást.

Ezen eidetikus megközelítési módon alapszik a szimbólum elemzés. Az egyes íráselemekben felfedezhetők bizonyos szimbólumok (a víz szimbóluma a hullámvonal, fallikus, kapaszkodó, önmegsemmisítő, agresszív szimbólumok pl. kard, tör stb.) E szimbólumok elemzése történhet a freudi vagy a Leuner-féle szimbólumrendszerben.

Kommunikációs elmélet

Az írás tartalma a verbális kommunikációnak felel meg, míg megjelenési formája a metakommunikációnak (tudattalan közlési mód, amely pontosítja az üzenetet, ugyanakkor utal a közlő személyére is.) Az írás rögzített módon tartalmazza azokat az információkat, amelyeket a beszéd során gesztusokkal, mimikával, illetve a proxemika körébe tartozó viszonylatokkal fejezünk ki.

Az írás mint modellreakció

Az írás téri viszonyokat, illetve az azon belül elhelyezkedő egyedek közötti kapcsolatokat jeleníti meg. Ebből következtetni lehet az egyén és az anyag, az idő, a külvilág viszonyára.

Az igazságügyi írásszakértők: a grafológus és az írásazonosító

A kézírással foglalkozó szakemberek két csoportba tartoznak:

A *grafológus* a kézírásból személyiségvonásokra következtet. A vizsgálat tárgya többnyire kézzel írt szöveg, aláírás; esetleg rajz, vagy tartalom nélküli ösztönös firka.

Az *írásazonosító* elsősorban a kézeredetet vizsgálja, tehát az írást készítő személyt azonosítja, valamint az íráskeletkezés körülményeit:

- a készítés módszerét (pl. sorvezető használata)
- időpontját (abszolút illetve relatív értelemben)
- helyét (pl. alátét használata)
- anyagát (pl. tintavizsgálatok)
- eszközeit, segédleteit (pl. a tollfajtákat)
- az aktuális külső hatásokat (pl. sötét, hideg, mozgó jármű)

állapítja meg. Következtet továbbá a készítő személyével kapcsolatos szubjektív és objektív körülményekre (pl. kor, nem, képzettség, foglalkozás, az írás célja).

A két szakterületnek közös vonásai is vannak. Mindenekelőtt az írásjegyeket jellemzik és rendszerezik hasonlóan. Közös továbbá, hogy bár az írásazonosítók a duktör személyiségére nem következtetnek, bizonyos tulajdonságainak a megállapítását vállalják. (pl. az író személy neme, életkora, anyanyelve, műveltsége.) A grafológusok nagy része szerint a nem és az életkor megállapítása a kézírás alapján teljes bizonyossággal nem lehetséges. Vannak ugyanis férfias nők és nőies férfiak, illetve a biológiai és a naptári életkor gyakran különbözik egy-egy személynél. Ezekre a következtetésekre a grafológusok és az írásazonosítók különböző úton jutnak el: a grafológus a statikus és dinamikus írásjellemezők a tanult, illetve a saját sztenderhez való viszonyításával, míg az írásazonosító tartalmi, szövegezési és egyéb tényezők alapján határozza meg az életkort és a nemet.

Vannak olyan területek is, ahol a grafológus és az írásazonosító tevékenysége átfedik vagy kiegészítik egymást.

A hamisított írást elsősorban az írásazonosító vizsgálja. A hamisított írás tipikus jellemzői a lassú tempó (a fokozott tudati kontroll miatt); az enyhébb írásnyomás, vagy az egyenetlen nyomatékéloszlás; a nagyobb betűméretek; az indokolatlan megállások, a pontszerű vonalkezdet és vonalvég, a ritmustalan írás stb.

A grafológus az írásból az elferdítés szándékát, a mesterkéeltséget, valamint a hazugsággal járó stresszt tudja kimutatni. (pl. balra dőlt írás, boltíves kötőjel, kör alakú ékezetek, többszörösen bezárt oválok a középzónában, fedővonalak, mesterséges fékezés, feltűnő sajátosságok gyökeres megváltoztatása. Hosszabb időn keresztül azonban nem lehet a

felvett formákat következetesen alkalmazni, a figyelem lankadásával az apró jeleknél visszatér a duktorra jellemző írásmód.

A Magyar Írástanulmányi Társaság Íráskutató Intézete 1934-ben célul tűzte ki, hogy megvizsgálja a névtelen levél lélektani hátterét és megfigyeli az elváltoztatott írások mechanizmusát, törvényszerűségeit.

Felvetette a kérdést, hogy mennyire megváltoztathatatlan az egyén írása?

A kérdés megválaszolása végett tudományos kísérletet végeztek; írásszakértőket és grafológusokat kértek arra, hogy írjanak elváltoztatott írással azonos tartalmú leveleket. Az elkészült leveleket kollégákkal vizsgáltatták meg, akik nem tudták, hogy a levelek kiktől származnak. A szakemberek kivétel nélkül megállapították, hogy ki írta azokat. Ez a kísérlet is bizonyítja, hogy az írás egyedi és elváltoztathatatlan, még azok számára is, akik ismerik az íráselemzés fortélyait.

A KRIMINÁL GRAFOLÓGIA LEHETŐSÉGEI ÉS KORLÁTAI

A kriminál grafológia a büntető jogtudomány rendszerében

A kriminál grafológiának még ma sincs olyan helye a büntető jogtudomány rendszerében, amely megilletné. Alkalmazhatósága a bűnüldözésben bár még nem közismert, de bizonyított. A szintén kézírással foglalkozó igazságügyi írásszakértő, írásazonosító tevékenység létjogosultsága elfogadott. A két terület között vannak átfedések pl. a hazugságvizsgálat területén.

Nevezzük kriminológiai grafológiának /a kriminológiai pszichológia analógiájára/ azt a szakágot, amely a kézírás felhasználásával, a bűnözővé válás tényezőivel foglalkozik. Ez megerősítheti a pszichológiai szakvéleményeket, vagy helyettesíti azokat.

A kriminalisztikai grafológia a nyomozati és a bírói szakaszban nyújt segítséget. Felhasználható a nyomozási taktika megtervezésekor, ismeretlen elkövető esetén a bűnözői profil feltérképezhető az esetleges kézírás alapján /különösen csalásnál, okirat-hamisításnál, zsarolásnál, névtelen levelek, illetve egyéb írástörödékek rendelkezésre állása esetén/.

Mindezek mellett felhasználható a büntetés végrehajtása során is, megállapítható a reszocializáció optimális formája.

A grafológia történetéből²

² Philipp Huber: Vom Lügendetektor zur Kriminalgraphologie c. műve alapján (fordítás)

A tulajdonképpeni kriminál grafológia *Michonnal* kezdődik, aki a "Grafológia rendszere" előszavában reményét fejezte ki, hogy a közeljövőben egyre több ügyész, illetve vizsgálóbíró fogja munkája során alkalmazni a grafológiát, amelynek segítségével a terhelt személyisége megismerhető.

1840-től folyamatosan gyűjtötte a kézírásokat, amelyeknek sajátosságait kiemelve kampókról, bunkószerű áthúzásokról, hegyes végekről, becsavarodásokról beszél, és ezeket kriminalisztikai szempontból értékeli.

Michon "egy jel=egy jelentés"-elméletét *Crepieux-Jamin* "eredmény-elmélete" váltotta fel. Jamin az írásból az aszociális karaktert akarta felismerni. Vizsgálatait a bűnözők körében végezte. Megállapította, hogy az írás megmutathatja a bűnözésre való hajlamot, de az nem állapítható meg belőle, hogy az író személy egy bizonyos bűncselekményt elkövetett-e. Véleménye szerint nem léteznek gyilkos- és tolvajírások, csak aszociális magatartási módok olyan diszpozíciói, amelyek erőszakos, vagy tulajdon elleni bűncselekményekre mutatnak hajlamot.

E. de Rougemont a bűnözői hajlam megfelelő írásjellemezőit kutatta, és megállapította, hogy csak meghatározott írásjellemezők kombinációja alapján lehet a duktus szociális, vagy aszociális beállítottságára következtetni. Így a hírhedt szülőgyilkos, *Violette Nozire* írásában a következő utaló írásjellemezőket találta:

- erős balsodrás /rejtett egoizmus/
- szögek /makacsság/
- lassúság, /lassú szellem, elme/
- magasba nyúló betűk /túlzott hiúság, önteltség/
- pöffeszkedő formák /hatásvadászat/
- rendezetlen íráskép /zavaros gondolkodás/
- hullámos sorvezetés /simulékonyság, alkalmazkodás/
- ölesség /gonoszság, indulat/

Az olasz pszichiáter, *Lombroso* összesen 520 gyilkos és tolvaj írását vizsgálta. A tolvajoknál a ravaszság, az alattomoság jegyeit fedezte fel: leginkább a lágy, kevésbé feltűnő betűk voltak jellemzőek. A gyilkosoknál kardszúrásokat, gyilkos töröket, az impulzivitás, az alkoholizmus és a kegyetlenség jegyeit találta. *Lombroso* a bűnügyi tudományok rendszerében érdemeket szerzett a grafológiának: "úgy hatott, mintegy kávé: nem táplál, de izgat."

Az orvos *Preyer* 1897-ben " A bűnöző írása " című tanulmányában kifejtette, hogy a kézírásból megállapíthatók az erkölcsi defektusok. " Az írás pszichológiája " c. fő művében több tételt állít fel, amivel egyértelműen síkra száll a grafológia mellett.

Szintén a grafológia elfogadtatásához járultak hozzá ebben az időszakban *Vridier*, *Sericourt* és *Bertillon* párizsi törvényszéki írásszakértők.

Az itt említett próbálkozások fogadtatása meglehetősen vegyes volt. *Näcke* pl. "A kézírás biológiai és törvényszéki aspektusai" című művében gúnyolódva kijelenti, hogy nem tanácsos egyetlen szolgát sem felvenni anélkül, hogy először írását a grafológia módszerével meg ne vizsgálták volna.

A Klages előtti kutatások elsősorban a sarlatánoknak köszönhetően kétes hírnévnek örvendtek. Pl. *C.Quinan* több, mint száz elítélt gyilkos és csaló írását vizsgálta meg és azt /az "egy jel=egy tulajdonság"-elv alapján/ hat vágóhídi hentes írásával hasonlította össze. Megállapította, hogy a gyilkosok írnak a legszögesebben, de a rájuk jellemző görcsös, ritmustalan írás a henteseknél is megtalálható. A csalók írását pedig egyértelműen gömbölydednek, formásnak látta, sőt több helyen végkacskaringókat fedezett fel.

Vagy megemlíthető *Raphael Schermann*, aki egy szórakoztató folyóiratban egy a feleségének meggyilkolásával gyanúsított személy írásából a szemek szűrő pillantását olvasta ki, míg az áldozatéból erős szív mellékörejt fedezett fel. H. urat - aki egy elévült gyilkossági kísérletet már beismert, - *Schermann* olyan embernek tünteti fel, aki soha nem lenne képes gyilkosságra vagy öngyilkosságra.

A kriminál grafológia ezen dilettáns kísérletei után *Klages*-nél törik meg a jég a 30-as években. *Klages* már nem gyilkos hurkokat, kampókat keres az írásban, hanem olyan jegyeket, amelyek a bűnözői hajlam valószínűségét jelentik. A döntő számára a karakter, amely az írásból megállapítható. *Klages* alapján a gyengeség egy speciális erő hiánya, amelyből a bűnözői tudat következik. /Pl. a lelki odaadás, az önfeláldozás erejének a hiánya./ Bűnöző helyett következetesen bűnözői tudatról beszél.

Rohden 1933-ban elégedetten állapítja meg, hogy az az optimizmus, amellyel *Groß* több mint egy emberöltővel előbb a grafológia jelentőségét és fejlődési lehetőségeit elismerte, alaposnak bizonyult. /Hans *Groß* először említette a grafológia alkalmazhatóságát "A vizsgálóbíró kézikönyve" c. művében. 1905-ben egy német jogi folyóiratban kijelentette: "aki a grafológiát határozottan elutasítja, vagy elbizakodott, vagy tudatlan, tekintettel kell lenni arra, hogy felbecsülhetetlen segítséget nyerünk általa.

Rohden 1933-ban megjelent művében /Bevezetés a kriminalisztikai módszertanba/ a feltétlenül szükségesnek tartott módszerek között szerepel a Klages által lefektetett grafológiai eljárás is, a kikérdezés mellett.

Klages-ra támaszkodva M. Hartge és H. Peter végzett vizsgálatokat a témában. *Hartge* 28 súlyos bűnöző írását vizsgálta meg. A kontrollt a bírósági akták, a börtönőrök, a lelkész és számos tanú szolgáltatta, amely rendkívül meggyőző végeredményt produkált. *Peter* a Chemnitzi Bűnügyi Hivatallal együttműködve szexuális bűncselekményt elkövetők kézírásában - Klages kutatási eredményeire támaszkodva - 3/4 részben találta meg a rendezetlenség, az érvényesülési vágy, a mohóság és a tettetés jegyeit, valamint a hazugságjegyeket.

1936-ban *O. Fanta* és *J. Moravec* cseh nyelven "A bűnözői tudat a kriminalisztikai tudományok rendszerében" című tanulmányukban jelentették meg kutatási eredményeiket a testi felépítéssel összefüggésbe hozva és egy kriminál pszichológiai vizsgálattal kiegészítve.

Kretschmer a testfelépítés és a kriminalitás összefüggésére mutatott rá, ezzel összefüggésben a kézírás típusdiagnosztikai értékét is méltányolta.

Pulver "Hajlam és bűnözés" című művében tagadja, hogy általánosítható írásjellemzői lennének a gyilkosok, illetve tolvajok írásának. Véleménye szerint csak az aszociális magatartásmód, illetve a hajlam az erőszakos, vagy tulajdon elleni bűncselekményekre mutatható ki.

Pophal a vonalvizsgálat módszerével megállapította, hogy a bűnözők között gyakori a nem homogén vonalminőség - amely nála lelki alsóbbrendűsége utal - de önmagában ez a tény még nem jelenti azt, hogy a granulált, vagy amorf vonalminőség automatikusan bűnözői sajátosság lenne.

Roda Wieser is foglalkozott vonalvizsgálatokkal, ő rugalmatlan vonalról beszél, és az alapritmus gyengeségéről, mint számos bűnözőnél megjelenő írásjellemzőről. "A bűnöző és kézírása" című műve alapjául 900 írás szolgál. Csalók, tolvajok, betörők kézírását vizsgálta akarati hajlamaik, intelligenciájuk, csökkent alkalmazkodási képességük, elbizakodottságuk, haszonlesésük, hazug természetük, munkájuk minősége szempontjából. Az alapritmus a személyiség létezését, erejét, vagy éppen gyengeségét fejezi ki. A gyenge alapritmus a lelki szegénység ismérve, amely egyértelműen a bűnözés irányába mutat. Wieser meghatározza az általános bűnözői hajlam ismérveit, emellett kifejti a gyilkosok, tolvajok, valamint szexuális bűncselekményt elkövetők speciális hajlamait.

Huber szerint a tévutak elkerülése végett Klages törvényeit kell szem előtt tartanunk. Nem szabad klisé–szemmel tekintenünk az írásokra.

M. Dersauer a következő kérdésre kereste a választ: Mely hajlamok és mozgatórugók egyesülnek olyan karakternél, amely egy fiatalembert gyilkosságra készítet? Vajon itt a magas ingerelhetőség, az érzelmi szegénység és az erős érzéki megközelíthetőség összhangjáról van szó, vagy inkább akaratgyengeségről, csábíthatóságról, szexuális alávetettségről, befolyásolhatóságról és intelligencia-hiányról? De szó lehet lelkibetegségről, vagy a külső körülmények és a szociális viszonyok szerencsétlen összekapcsolódásáról is. A többi bizonyítékkal együtt kell értékelni e jegyeket, pl. gyenge ösztönerő esetén a szexuális bűncselekmények gyanúsítottjai közül kizárható a duktör, uralkodó töredezettség esetén lehetetlen, hogy egy pontosan megtervezett, előkészített cselekmény elkövetője lenne.

Magyarországon a 17. században jelentek meg először olyan művek, amelyekben utalásokat találhatunk írásszakértői, vagy más ilyen jellegű tevékenységre. A múlt század közepén egy emberölési ügy kapcsán a gyanúsított kézírását egybevetették egy – a cselekménnyel összefüggésben keletkezett – levéllel. Ekkor azonban az összehasonlító vizsgálatot még az ügyész végezte el.

Pinterics Károly bírósági írásszakértő 1909-ben megjelent "Az írásvizsgálat" című könyvében kijelentette, hogy az írásszakértői munkához szükséges a grafológiai tudás. Neki köszönhető, hogy mind többen fordultak a grafológia felé tudományos igénnyel, de a társasági grafológia is fejlődésnek indult.

1993-ban hivatalosan nevezték ki az első igazságügyi grafológus szakértőt. Mára számuk kilencre növekedett.

Lehetőségek a grafológia felhasználására a bűnüldözés során

1. A grafológia segítséget nyújthat a nyomozás során.

- a) A grafológus szakértő a megadott szempontok alapján /pl.: rejtett agresszivitás, szexuális zavarok, befolyásolhatóság, anyagiasság stb./ szűkíti a kört.
- b) A kihallgatási stratégia kidolgozásánál fontos a gyanúsított személyiségének az ismerete. A vizsgáló kedvezőbb pozícióban van, ha ismeri a gyanúsítottat, illetve követheti lelkiállapotának változásait. A tagadásban lévő elkövetők magatartása hasonló az eljárás során. Kezdetben mindent tagadnak, majd

elkezdődik az oldódás. A teljes ellenállást követő részleges beismerés időpontja változó, azonban a kézírás vizsgálata során megállapítható. Célszerű a kihallgatást akkorra időzíteni, amikor a gyanúsított közlékenyebbé vált.

2. A bizonyítási eszközök között előkelő helyet foglalnak el a szakértői vélemények.

Az igazságügyi grafológus szakértő lehetőségei:

- a) Kimutatható, hogy valamely írás /pl.: okirat/ kényszer (erőszak), fenyegetés hatására, vagy alkoholos, drogos befolyásoltság állapotában keletkezett. Írásos anyag rendelkezésre állása esetén következtetés vonható le a tudatállapotról: pl. a végrendelkező cselekvőképességére, az elhalálozott sértett és az elkövető kapcsolatára, rejtélyes haláleset kapcsán az elhalt esetleges szuicid hajlamára.
- b) Megállapítható, hogy az író mennyire azonosul az általa leírt szöveg tartalmával. Ezt használja ki a hazugságvizsgálat. Bár - mint tudjuk - a poligráffal szemben is számos fenntartás van azokban az esetekben, amelyekben alkalmazást nyert, többnyire eredménnyel járt. A poligráf az ember fiziológiai változásait méri, amelyek a hazugságot kísérhetik. A hazugsággal járó tünetek, illetve azok mértéke korántsem egyértelmű személyenként és szituációként nagy eltérések lehetnek. A hazugságot kísérő feszültségállapot az írásban is megjelenik, hiszen az automatizált mozgást egy tudatosan irányított, többé-kevésbé feszült állapot váltja fel a valóságos tartalom mellett párhuzamosan megjelenik egy hazug tartalom, ami végül a papírra kerül, csökken a figyelemkapacitás, a pszichikum energiáinak nagy részét a stresszhelyzet "éli fel". Bár a klasszikus grafológia ismer néhány írásjellemzőt, amelyek az őszintétlenségre, a megbízhatatlanságra utalnak, egy konkrét írás valóság tartalma csak a már említett fiziológiai, pszichológiai elv alapulvételével állapítható meg. A vizsgált anyag vagy a gyanúsított által a bűncselekményről írt fogalmazvány, vagy a gyanúsítottnak diktált, illetve általa másolt speciális szöveg. Itt olyan szavakat érdemes kiválasztani, amelyek konkrétak és nagy az emóciókiváltó hatásuk. Ezen a területen a grafikum változásai a szöveg függvényében jutnak jelentőséghez. Segítségét jelent egy kontroll írásanyag: semleges szöveg esetén (nyugodt állapotban) az írás tulajdonságainak megállapításához.

c) A büntetőeljárás során szükség lehet arra is, hogy pl. a tanúk memóriájából a bűncselekménnyel kapcsolatos adatokat mesterségesen hívják elő, a hazugságvizsgálathoz hasonló módszerrel, irányított kérdések segítségével.

3. A bűnmegelőzéshez közvetve hozzátartozik a megfelelő pályára a megfelelő ember kiválasztása. A grafológia a személyzeti munkában is segítségre lehet, különösen a bizalmas, vagy veszélyes munkakörök betöltésénél.

Egy konkrét példa

Az emberölés, illetve az egyéb súlyos élet- és testi épség elleni cselekmények esetén különösen fontos a nyomozás eredményességének javítása. Bár az ilyen cselekmények miatt folytatott eljárások eredményessége ma is a legnagyobb, ennek az az ára, hogy más ügyektől kell a szükséges erőt és eszközt elvonni. Az utóbbi években ráadásul elszaporodtak az olyan ölési cselekmények, amelyeknek sértettje már nem az elkövető családi, illetve ismerősi köréből kerül ki, hanem a kapcsolat közvetlenül a cselekmény előtt jött létre, vagy egyáltalán nem ismerték egymást. Ezekben az esetekben a felderítés és a bizonyítás még nagyobb nehézséget jelent. A szakértői vélemények erőteljes bizonyítási eszköznek számítanak, különösen egyéb bizonyítékok hiányában, de a pusztá beismerő vallomás visszavonása esetén sem feltétlenül kerül sor vádelejtésre, felmentésre.

Konkrét esetek is ismertek, melyek során - többnyire pszichológiai teszttel együtt - segítséget jelentett a grafológus szakértő szakvéleménye. Huber³ tudósít egy féltékenységből elkövetett emberölés elkövetőinek vizsgálatáról.

A férj hadifogságból való hazatérte után egy törvénytelen gyermeket talált házában, amelyet felesége távolléte alatt hozott a világra. A férj megbocsátott volna az asszonynak azzal a feltétellel, hogy az befejezi a viszonyt szeretőjével. A nő azonban rávette barátját férjének meggyilkolására. A szerető egy nehéz bottal többször megütötte a férj fejét, akinek koponyája betört, és ezáltal elhalálozott.

A Wartegg-teszt eredményei alapján a felbújtó egy kifejezéseiben gátolt, ösztönös, jéghideg és számító személyiség, míg a tettesről egy hideg, emberileg és érzéseiben szegény, szinte automatikus ember képe rajzolódott ki. Érdekesebbnek és biztosabbnak bizonyultak a grafológiai vizsgálat megállapításai. Mindkét írás jól olvasható és tagolt volt, átlagon felüli intelligenciáról árulkodott. Ugyanakkor merevek, spródek és labilisak voltak. Az írásokra az

általános töredezettség, a vonal szakadozottsága jellemző. A gyilkos írásában finom remegés és gyengén kivitelezett formák voltak tapasztalhatók, a felbújtó feleségnél ugyanakkor terjeszkedő formákat és agresszív vonalvezetést találtak. Az alapritmus szokatlan gyengesége lelkesegény életre vall - ahogy Roda Wieser gyilkosok írása alapján megállapította. Az erőszakos elkövetők írásában további a következő jegyeket találta: üresség (tartalmatlanság), élettelenység, merevség, egyhangúság, gyerekes vonalvezetés. Ezeket a tapasztalatokat a jelen eset is igazolta. Mindkét elkövető írása merev érzéketlenségről árulkodik, a feleség volt ösztönösebb, dinamikusabb, míg az elkövető barát passzív és automatikus. A két lelkiileg sivár ember elhatározását az alárendeltség és a kényszerhelyzet érlelte meg, és ez egy zavaró harmadik halálához vezetett.

A GRAFOLÓGIA JÖVŐJE

Új módszerek

A vizsgálatok során eleinte a klasszikus íráspszichológiai, grafológiai módszereket alkalmazták [rendszerszemléletű feldolgozás; kognitív, mozgásvezérléses munkamód szerinti; a mozgásbeli és szimbolikus síkokon történő, továbbá a globális jellemzők (horizontális és vertikális kiterjedés és alak) függvényében történő feldolgozás].

Emellett a dinamikus grafológiai szempontok szerinti vizsgálatra került sor a tartalom függvényében (a leírt szöveg és a tartalmat megjelenítő grafikai jelenség kapcsolata).

A 80-as évek közepén kezdődött el a Grafológiai Intézetben egy számítógépes grafológiai szoftver kifejlesztése, amelynek segítségével kiküszöbölhetőek a szubjektív elemzésből adódó hibalehetőségek. A program a Windows 3.1 alatt fut, szkennel segítségével lehet az adott írásmintát beolvasni, majd a program a megadott paramétereket kiszámolja. Így az elemzés jórészt egzakt módon mérhető adatokon alapszik (méretek, dőlésszög, bezárt területek alakja stb.), illetve a program viszonyított adatokat is képes produkálni (arányok, átlag- és határértékek stb.)

Az írásgörbét a program egy gráfszerkezetbe algoritmizálja, méri a szegmenseket (egy képernyősorban egymás mellett kigyűjtött, írást reprezentáló képpontok összességét), a gráfpontok fokát, (a ponthoz kapcsolódó élek és végek számát), az oválokat (egy pontból az élek mentén visszajutunk a pontba úgy, hogy minden élen csak egyszer haladunk át), a komponenseket (ahol az élek mentén bármely pontból nem juthatunk el bármely pontba).

³ Philipp Huber: Vom Lügendetektor zur Kriminalgraphologie

Ezenkívül a program kiszámítja az íráskép magasságát, szélességét, a beírt és be nem írt felületek arányát, az írás súlypontját.

A klasszikus módszerek mellett újabban előtérbe kerül e *komputeres grafometriás módszer*.

Ezzel a módszerrel került sor a következő vizsgálatra:

XY és tsa alaposan gyanúsítható azzal, hogy erőszakkal és fenyegetéssel arra kényszerítették VZ-t, hogy üres papírokat írjon alá, melyekből később adásvételi szerződést készítettek, mely szerint VZ eladja a tulajdonát képező ingatlant XY-nak.

Kérdés: VZ a szerződést erőszak vagy fenyegetés hatására írta-e alá?

A vizsgálat céljából készült aláírások között is igen nagy volt az eltérés, amely az idős kor nehézkes mozgáskoordinációjára utal. Az inkriminált aláírás paraméterei szignifikánsan nem különböztek a vizsgálat céljából készült aláírásoktól, amely utalhat arra, hogy a szerződés aláírásakor nem állt fenn rendkívüli íráskörülmény, de származhat a próbairások nagymértékű heterogenitásából is.

Egy másik módszer is kidolgozásra került. Kiindulópontja: az írás egy funkció szerint meghatározott információ - transzfer. A funkció egy folyamaton keresztül valósul meg, függ az információtól (tényközlés), a személytől (énközlés), az írás anyagától. A folyamat szándékolt főmozgásból és spontán kísérőmozgásból áll. A vizsgálat célja annak kimutatása, hogyan viszonyul a személyiség ehhez a művelethez, az információátadáshoz.

A viszonyulás többszintű kategória: magában foglalja a létrehozáshoz szükséges erőfeszítést, a megvalósítás módját, az átlagtól való eltérést, a produktum egyediségét. Az információátadás - és általában a viselkedési stratégia - hatékonysága a személyiség érettségének függvénye. A viselkedésnek eképpen történő mérésére hozták létre a grafométert, amely egy fémből készült golyóstollból és az azzal összekapcsolt speciális írótablából áll, amire közönséges írógéplapot kell rögzíteni. A műszerrel írt mű a klasszikus grafológia módszereivel is értékelhető, de az írásnyomot és az azt létrehozó mozgást a számítógép rögzíti is. Különlegessége, hogy másodpercenként 125-ször méri az íróhegy pillanatnyi helyzetét (a táblán ill. a tábla felett két centiméter távolságig) és másodpercenként 600 adatot szolgáltat a tollhegyet érő nyomásról (grammos felbontásban).

Újdonság, hogy a készülékkel az író mozgás rekonstruálható, sőt a tollhegy papír feletti útja is követhető. (Következtetni lehet az írást megelőző gondolkodási folyamatokra; hazugság esetén megnő a tétovázás és a mozgásterület nagysága a levegőben. A műszer

segítségével az egészen apró mozgásváltozások is felfedezhetők, nyomon követhetők, és egzakt módon mérhetők.)

Az analfabéták grafológiai vizsgálata?!

Végül érdekességként megemlítendő, hogy a Grafológiai Intézetben kifejlesztettek egy olyan eljárást, amely az analfabéta személyek grafológiai vizsgálatát is lehetővé teszi.

A módszert hazugságvizsgálati alkalmazásra találták ki. (A klasszikus poligráfós eljáráshoz hasonlóan semleges szavak közé a bűncselekmény elkövetője számára érzelmiileg nagymértékben telített szavakat keverték. (pl. utalás az emberölés elkövetési módjára) Írás helyett az analfabéta személynek azonban jeleket kellett rajzolniuk.

Először a megadott hat jelből (kör, négyzet, vízszintes, függőleges, "u" alak, boltív) választva kellett néhányat lemásolni tetszés szerint.

A cél az volt, hogy elemi szintű grafikai produktumot eredményező író mozgást kondicionáljanak a vizsgált személyeknél, valamint ezek a sorozatok a későbbi vizsgálathoz képest - mint semleges érzelmi telítettségű jelek - sztenderdet képezzenek.

A következő fázisban a vizsgálókkal, nyomozókkal együtt elkészített listák felolvasására került sor (a vizsgálatot vezető személy sem tudja, mely szavak inkrimináltak). A vizsgált személy ismét a tetszés szerint választott jelekkel válaszol. A választás a tudat által kevésbé kontrolláltan történik.

Az elemzés során a felolvasott szavak és a választott jelek közötti összefüggések vizsgálatát végzik el. A bezárt grafikai egységek (pl. karika, négyzet) titkolózásra, a függőleges vonás igenlésre, a vízszintes tagadásra utal stb.

A módszer további lehetősége az elkövetési hely, vagy a bűnjelek, a bűncselekmény szempontjából lényeges dolgok vagy személyek megtalálásának segítése. A nyomozók által megadott helyszínekről kell írni a vizsgálat során, a formai eltérésekből lehet következtetni a legvalószínűbbre.

A poligráfós eljárásnak, így a grafológiai hazugságvizsgálatnak is vannak korlátai. Bár az egyes emberek érzelmi reakciói is igen különbözőek, az intellektusnak nincs erre meghatározó befolyása.

A problémát inkább az jelenti, hogy nemcsak a bűncselekmény válthat ki az elkövetőből erőteljes érzelmi reakciókat. Meglehetősen nehéz a különböző érzelmi hatások elkülönítése.

A grafológusi etika és az elemzés feltételei

A szakvélemények elkészítésénél a személyhez fűződő jogokat a grafológus tiszteletben tartja: a dukornak minden esetben írásban nyilatkoznia kell, hogy hozzájárul kézírásának vizsgálatához. Előzetesen meg kell határozni tovább a felhasználás lehetséges körét. A grafológust titoktartási kötelezettség terheli mindazon információra nézve, amely megbízójától vagy megbízójáról birtokába kerül szóban, írásban, következtetésben. Ezeket az adatokat kizárólag a duktorral közölheti, más tudomására a duktor hozzájárulásával hozhatja.

Az elemzéshez szükséges bizonyos adatok ismerete életkor, nem, iskolai végzettség, szakképzettség, foglalkozás, fizikai és fiziológiai elváltozások, neurológiai elváltozások, pszichés zavar, adat a kézírás esetleges gátoltságáról.

Az írásminta akkor alkalmas a vizsgálatra, ha automatizált, spontán, eredeti fénymásolt példány, a terjedelem minimuma 10-15 sor (Kivételesen speciális vizsgálatokra is sor kerülhet: csak aláírás, vagy más szó, önálló szavak, betűk is képezhetik a vizsgálat tárgyát egyes tulajdonságok, vagy speciális képességek felmérése, tesztelése céljából.

Fontos az íráskörülmények ismerete, lehetőség szerint a duktor választhasson íróeszközt és papírt.

ZÁRSZÓ

A grafológus szakma állami elismerése folyamatban van: a grafológus szakasszisztens 1995 óta szerepel az Országos Képzési Jegyzékben mint szakképesítés, az igazságügyi grafológus szakértők száma pedig 1993-tól növekszik.

Az 1997. elején megalakult Igazságügyi Grafológus Szakértők Országos Fóruma fáradozik a szakértői listára kerüléshez szükséges egységes feltételek kidolgozásán, valamint az igazságügyi grafológus szakvélemény tartalmi és formai összetevőinek egységesítésén.

Addig is van lehetőség bizonyításra a bíróságok, egyéb hatóságok előtt, illetve a mindennapos megrendelések során.

Az új számítógépes módszerek tesztelése folyamatosan zajlik, ezen az úton haladva remélhetőleg mihamarabb elismert lesz a grafológia tudományos létjogosultsága.

IRODALOM

Agárdi Tamás: Grafológia a bűnüldözésben I. Grafológiai Anket, Bp. 1986. május 8.

Delta Tours Utazási és Rendezvény Iroda kiadványa, 28-39. old.

Agárdi Tamás: Néhány gondolat a kézírás elemzésének kriminalisztikai felhasználásáról

Főiskolai Figyelő, 1991/4, 347-351. old.

A mai magyar grafológia Szerkesztette: Agárdi Tamás és Gulyás Jenő István Grafológiai Intézet, Bp. 1993.

Ifj. Balázs Dezső - Hajnal Richárd: Ember, jellem, írás Novák Rudolf és társa Tudományos Könyvkiadóvállalat, Bp.

Brósz Tünde - Horváth András: Érvek és tények a poligráf alkalmazása mellett

Rendészeti Szemle, 1992/12, 73-78. old.

Csötörtök Csaba: Grafológia (Az íráselemzés kézikönyve) Gondolat, Bp. 1986.

Nemzetközi grafológiai konferencia előadásai Bp. 1995. jún. 2-4.

Grafológiai Intézet kiadványa

Philipp Huber: Vom Lügendetektor zur Kriminalgraphologie

Kriminalistik, Verlag für Kriministische Fachliteratur, Hamburg, 1958

Ulman György: Az emberölések bizonyításának helyzete a büntetőeljárás vizsgálati szakaszában Rendészeti Szemle 1992/12, 26-36. old.